

El monument al mestre Serrano a Sueca per Vicente Beltrán: entusiasme inicial, construcció i problemes legals

Enric Alforja Carbonell
Arxiu Històric Municipal de Sueca

Aida Ferri Riera
Universitat de València

RESUMEN

El presente artículo pretende, por una parte profundizar en la historia que rodea el Monumento al maestro Serrano en la localidad de Sueca. A pesar de ser obra de otro suecano, el escultor Vicente Beltrán Grimal, haber tenido en su momento una gran repercusión mediática y un ejemplo esclarecedor de las ideas estéticas del artista, el monumento ha sido bastante ignorado en los diferentes estudios que se han publicado sobre Beltrán. En la actualidad la obra presenta ciertos problemas que hacen evidente la necesidad de una restauración. Por otro lado analizaremos la problemática económica y jurídica que hubo entre los promotores del conjunto y la empresa constructora

Palabras clave: Sueca / Monumento / Vicente Beltrán Grimal / José Serrano Simeón.

ABSTRACT

The purpose of this article is, on the one hand, to analyze the history of the Monument to the composer José Serrano in Sueca. Although it was the work of a sculptor from the same town, Vicente Beltrán Grimal, it had a great media echo at the time and is a clear example of the artist's aesthetic ideas, it has been ignored in the different studies published about Beltrán. Nowadays the work shows some problems that make quite clear the need for a restoration. On the other hand, we will analyze the economic and legal problems that had its promoters with the construction company.

Keywords: Sueca / Monument / Vicente Beltrán Grimal / José Serrano Simeón..

1 JOSÉ SERRANO SIMEÓN “EL MESTRE SERRANO” (1873-1941)

José Serrano fou un cèlebre compositor suecà, autor de conegudes sarsueles, pasdobles i l'himne regional de València. L'objecte d'aquest estudi és l'obra concreta que Vicente Beltrán li va realitzar. Independentment de a qui estiga dedicat aquest monument no ens centrarem en la vida del popular músic, més enllà de les referències concretes que fem a ell en relació a diversos aspectes de l'escultura¹.

2 VICENTE BELTRÁN GRIMAL (1896-1963)

Vicente Beltrán va nèixer a Sueca el 12 de març del 1896. Pertanyia a una modesta família de jornalers que, el 1906, es traslladà a València amb la intenció de millorar el seu nivell de vida i les possibilitats de futur. Allí Beltrán començà amb lliçons nocturnes a l'Escola d'Artesans, mentre pel dia treballava d'aprenent a un taller d'escultura. Posteriorment, el 1911, es va inscriure a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles de València.

El 1917, any en què conclou la seua formació, presentà el nu femení *Enyor* a l'Exposició Naci-

onal d'Escultura, sent premiada amb la medalla de bronze. L'obtenció d'aquest premi a l'àmbit estatal condicionà l'estada del jove artista a Madrid, ja que li va permetre treballar al taller de Luis Marco Pérez. Aquest reconegut escultor el va orientar en el camí de la renovació classicista, adquirint així l'experiència necessària per a realitzar noves obres amb les quals poder optar a la beca que convocava l'Estat espanyol en la Reial Acadèmia de Belles Arts de Roma². Després d'una renyida oposició, el 1922 va aconseguir la pensió de l'Acadèmia, la qual durava quatre anys però, gràcies al seu gran aprofitament, amb caràcter especial, es va prorrogar durant dos anys més. Aquesta època romana, considerada la més prolífica i creativa, li va reportar altres importants premis.

Al seu retorn a València, el 1928, guanya un concurs per a realitzar a l'Ajuntament de València quatre relleus per a la Sala de Plens i dues escultures, *Fortalesa* i *Temprança*, situades a la façana de la Casa Consistorial. El 1930, assoleix un dels majors èxits artístics de la seua vida, la Primera Medalla Nacional d'Escultura amb el grup escultòric *Aurora*.

Coincidint amb la proclamació de la Segona República, i deixant un poc apartada la seua ocupació d'escultor, inicià una nova etapa dedicada a l'ensenyament, en guanyar la càtedra de Dibuix de l'Antic i la Vestimenta a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles, el 1930, d'on posteriorment hi va ser també secretari i director. Gràcies a aquest càrrec va ser nomenat president de la Junta de Protecció del Patrimoni Artístic de València durant la Guerra Civil, sent la seua ocupació la recuperació, conservació i salvaguarda de les obres artístiques valencianes³. Açò, unit a la seua filiació i militància

1 Per a més informació sobre José Serrano podeu consultar la següent bibliografia: ALONSO GROSSON, J., *El maestro Serrano. Su vida y su obra*. Valencia, Instituto Musical Giner, 1951. ; CARRASQUER ARTAL, J.A., *Personatges històrics suecsans. Diccionari biogràfic*. Sueca, Llibreria Sant Pere, 2009, pp. 169-175. ; SAGARDIA, A., *El compositor José Serrano (Vida y obra)*. Madrid, Organización Sala Editorial, 1972. ; VIDAL CORELLA, V., *El maestro Serrano y los felices tiempos de la Zarzuela*. Valencia, Prometeo, 1973.

2 CARBONELL, A., *El escultor Vicente Beltrán*. Valencia, Universidad Politécnica de Valencia, 1998, p. 24.

3 CARBONELL, A.: “Vicente Beltrán Grimal, escultor. Una Aproximació a la seua vida i obra” en CARBONELL, Amparo (ed.): *Vicente Beltrán Grimal en el centenari del seu naixement*. València, Generalitat Valenciana, 1996, pp. 32-34.

política provocaren la seua detenció i ingrés en la Presó Model de València, de la qual no va eixir fins al 1941, depurat de la seua càtedra de Dibuix.

Sense encàrrecs que realitzar, es va dedicar a l'imaginària religiosa⁴ i l'escultura fúnebre, arribant inclús a obrir una empresa amb el seu amic Josep Maria Hervàs, al Perelló.

L'any 1946, procedent del Ministeri d'Educació Nacional, es va revisar l'expedient de depuració i Beltrán va ser habilitat de nou en el seu càrrec de catedràtic de l'Escola de Sant Carles, però sense poder incorporar-se a l'activitat docent fins al 1950⁵. Açò va portar l'escultor a centrar-se de nou en la creació artística.

Més endavant, el 1955, va rebre l'encàrrec del Monument al Mestre Serrano (Fig. 1), obra que la ciutat natal del músic erigia en el seu honor. La realització d'aquest en 1958 va suposar la seua rehabilitació pública després dels anys de presó i ostracisme social.

Posteriorment, el 1962, li varen concedir una beca per a viatjar a Roma i comprovar les noves tendències artístiques europees. De forma inesperada, Vicente Beltrán va morir al seu domicili familiar el dia 23 de maig de 1963.

3. EL MONUMENT AL MESTRE SERRANO

El monument al Mestre Serrano va sorgir per iniciativa popular onze anys després de la mort del compositor suecà. En 1952, els integrants d'una comissió fallera es reuniren amb la intenció d'homenatjar al seu conciutadà erigint-li un monument.

Per tal de recaptar fons, en principi van construir una sala de festes anomenada La Bar-raca, de molt curta vida, ja que es va incendiar cap a finals d'eixe mateix any. Immediatament

Fig. 1.- Vicente Beltrán i el seu ajudant al taller treballant en dues de les figures del monument. Foto López-Egea.

la comissió en va edificar altra per substituir-la, L'Alqueria.

El projecte de construcció del monument començà a tindre més força a partir de 1954, quan l'esmentada comissió fallera es va ampliar i passà a denominar-se Falla del Centenari⁶.

És en aquest moment quan es va crear la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano*, que serà l'encarregada de gestionar L'Alqueria, i contractar l'escultor que durà a terme el projecte. L'encàrrec va recaure en Vicente Beltrán Grimal, qui va fer diferents esbossos abans que la Junta es decidira pel definitiu⁷.

Els primers esbossos i maquetes (Fig. 2), tenien diversos elements en comú com són: el mestre Serrano tocant el piano, la presència d'altres figures envoltant-lo i algun element que dotava de verticalitat al conjunt, una palmera, un monòlit coronat per una figura o un grup de línies que s'assemblen als tubs d'un orgue, tot i no tindre una relació clara amb el piano de la part inferior.

Finalment el piano es va descartar i el compositor apareix sedent i mirant al davant. A més,

4 L'obra religiosa de l'escultor Beltrán compren la seua activitat escultòrica realitzada entre els anys 1941 i 1957. Per aprofundir més amb aquesta consulteu: FERRI CHULIO, A. S., *Escultores suecanos. Beltrán – Gutierrez Frechina – Moret*. Sueca, Imprimpta Palàcios, 1990, pp. 33-39 i pp. 73-116.

5 CARRASQUER ARTAL, J. A., *Personatges històrics suecanos. Diccionari biogràfic*. Sueca, Llibreria Sant Pere, 2009, p. 35.

6 Es va anomenar Falla del Centenari en commemoració del primer llibret de falla que va fer altre conegut suecà, l'escriptor Josep Bernat i Baldoví, un segle abans.

7 SUECA: "50 años del Monumento al Maestro Serrano", en *Sueca* (13 de juliol de 2008).

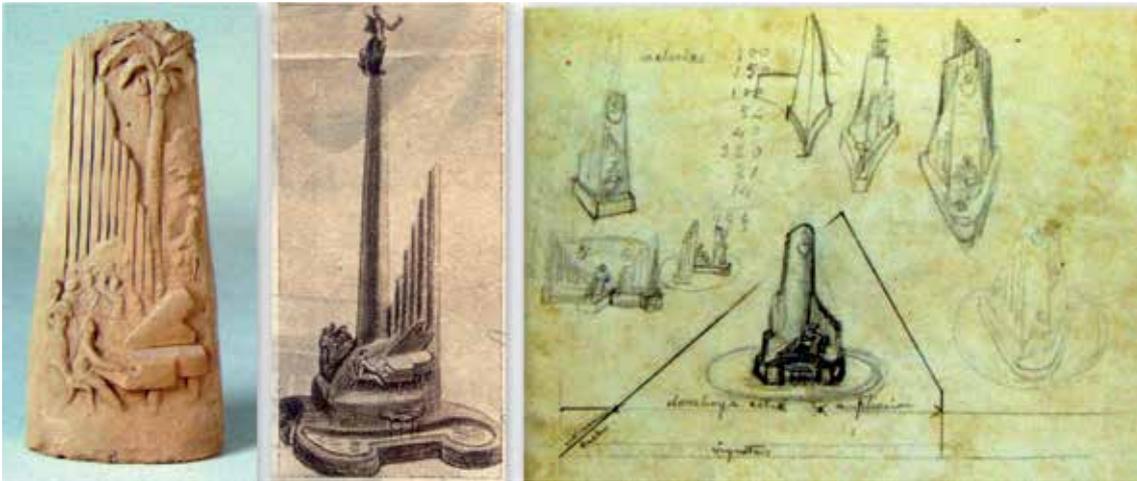

Fig. 2-. Maqueta de fang sense coure i dos esbossos previs. Imatges laterals del catàleg del centenari de Vicente Beltrán Grimal, pàg.106-107. Imatge central de Las Provincias, 1955.

el grup escultòric presenta altres quatre figures i la part més elevada recorda una vela llatina, probablement per emfatitzar la relació del mestre amb El Perelló i la pesca. En l'apartat dedicat a la construcció parlarem amb més detall d'aquest monument definitiu.

Amb la decisió final es va procedir a l'inici dels treballs.

3.1 La primera pedra

Tot i els articles i documents consultats no hem trobat cap referència a perquè es va escollir el Parc de l'Estació, en aquell moment anomenat *Parque Ruiz de Alda*,⁸ com a emplaçament definitiu ni si va ser a sol·licitud de la Junta o per iniciativa de l'Ajuntament.

Però és en aquest jardí quan el 25 d'abril de 1955 es va celebrar l'acte de col·locació de la primera pedra del monument (Fig. 3), amb gran presència de ciutadans i diverses autoritats; l'alcalde, Juan Andrés Rodrigo, el capità de la Guàrdia Civil, Juan Manuel Alcalde Giménez,

el retor de Sant Pere, Rafael Rever, el director de *Las Provincias*, Martín Dominguez Barberá i altres autoritats locals. La notícia tingué ressò a la premsa de l'època i aparegué en diaris com l'*ABC*, *Las Provincias* o el desaparegut *Jornada*, gràcies a aquest últim, sabem quines foren les autoritats que acudiren, els diversos actes programats i que: “antes de la colocación de la primera piedra fueron firmadas las actas oportunas, depositándose también monedas y periódicos de la fecha”⁹.

3.2 La construcció

Com ja hem avançat, el projecte final (Fig. 4) té com a eix central la figura del mestre Serrano. Apareix, a grandària natural, assegut mirant al davant, en repòs i amb els braços i les cames lleugerament entrecreuats. L'èmfasi de la figura està en la rellevància del rostre, ja que aquest, és molt expressiu i amb gran quantitat de detalls que accentuen la perfecta semblança amb el músic. Porta una capa que cobreix la major part

8 CARRASQUER GARCÍA, A., CARRASQUER ARTAL, J. A., *El nom de les places i els carrers de Sueca*. Sueca, Llibreria Sant Pere, 2000, p. 24.

9 JORNADA EN LA REGIÓN: “Ayer fue colocada la primera piedra del monumento al maestro Serrano, en Sueca”, en *Jornada en la Región* (26 de abril de 1955).

Fig. 3.- Acte de col·locació de la primera pedra del monument al mestre Serrano. Foto López-Egea.

del cos, tot i que s'intueix que davall d'aquesta vistatge. A diferència del cap, la vestimenta sols presenta els elements mínims per a reconèixer-la com a tal, com per exemple el coll de la camisa, la vora dels pantalons o algun plec de la capa. Sent aquestos necessaris per tal d'evitar un excessiu contrast entre la part superior de l'escultura, reproduïda amb molta precisió, i la part inferior elaborada de manera més esquemàtica.

La resta de figures que completen el conjunt, en són quatre, també a grandària natural, i que representen alegories a la música i al camp.

L'alegoria de la música apareix personificada per tres escultures femenines que toquen diferents instruments musicals. Dos se situen en els laterals del monument i la tercera el corona. La del costat dret toca la flauta, la de l'esquerra el violí i la de la part superior la lira.

Les tres joves es mostren amb el tors nu, però envoltades per una túnica que, per la quantitat de plects, sembla que el vent no deixa de moure. Sent precisament aquestos, els que aporten mo-

viment i dinamisme a la composició. La imatge d'una dona nua cobrint-se amb una tela que es mou al seu voltant és una constant que es repeteix amb freqüència en l'obra de Beltrán, tant escultòrica com pictòrica. Les tres intèrprets són una bona mostra de l'aportació de l'escultor en el camí de la renovació classicista i la gran importància que aquest corrent va tindre en la seua obra.

Als primers esbossos del monument, la figura de José Serrano apareixia tocant el piano, per això és d'estranyar la posició tan estàtica que mostra l'escultura definitiva del compositor suecà. Aquesta actitud es relaciona amb l'acció que estan realitzant les tres joves, ja que el músic sembla estar escoltant-les atentament. A diferència dels primers esborranys, l'escultura final no mostra un moment de feina, sinó un d'inspiració.

Per altra banda hi trobem una quarta escultura, en aquest cas un home, que representaria l'alegoria al camp, ja que es tracta d'un llaurador. Apareix amb el tors nu, saragüells, faixa,

Fig. 4.- Imatge actual del monument al mestre Serrano. Foto dels autors.

barret de palla i descalç, però amb garramatxes¹⁰. A la mà dreta porta una garba d'arròs i a l'esquerre un tallant¹¹. Aquesta figura és molt similar a la dels camperols que veiem en el relleu sobre el camp valencià que Vicent Beltrán va fer per a l'ateneu Mercantil de València en 1953.

A diferència de la resta de figures del monument, és un relleu i està en la part posterior. Probablement per dos motius: per una banda, l'allegoria a la música era més important i havia de tindre un lloc predominant en el conjunt; per altra banda, probablement l'artista va decidir apartar-la de la resta perquè no interferira amb la composició del mestre escoltant a les tres intèrprets.

Totes les escultures que hem analitzat fins al moment estan unides a una estructura central compacta de pedra que és la que li dóna volum i verticalitat al conjunt. Si bé les imatges les va esculpir Vicente Beltrán, del nucli central es va encarregar l'empresa constructora Carlos Tortosa, S. A., això sí, sota les instruccions i direcció del mateix Beltrán.

Aquesta estructura té forma de triangle escalé, amb la part posterior arrodonida, i mostra una sèrie de divisions que fan que el conjunt recorde una vela llatina, típica de les embarcacions valencianes que tantes vegades degué contemplar el mestre Serrano al Perelló, ja que la pesca era altra de les seues aficions.

¹⁰ Espècie de benes que s'enrotllen a les cames per evitar que les sangoneres xuclen la sang dels treballadors, durant la birbada i les altres feines d'aigua. CORTÉS, F., GRANELL, L., *Vocabulari valencià del conreu, molinatge i comerç de l'arròs*. Sueca, Llibreria Sant Pere, 2007, p. 18.

¹¹ Instrument compost per un mànec llarg de fusta amb una petita travessera a la part superior per facilitar-ne l'ús manual i acabat amb una fulla de metall; serveix per a partir el fang en fleixes quadrades o raure l'era. CORTÉS, F., GRANELL, L., *Vocabulari valencià del conreu, molinatge i comerç de l'arròs*. Sueca, Llibreria Sant Pere, 2007, p. 30.

Per tant, el monument estaria format per una idea principal i dominant, l'allegoria de la música –representada pel compositor i les intèrprets– i altres dos temes secundaris relacionats amb els orígens i gustos del mestre: L'origen rural i arrosser de la seua ciutat natal, Sueca –representada pel llaurador– i l'afició a la pesca i la mar –representada per la vela llatina típica del Perelló– el seu lloc habitual de residència.

També cal destacar que en aquesta estructura central trobem altres elements com són: l'escut municipal, que està dalt del músic i va acompanyat de la inscripció “Al Maestro Serrano MC-MLVIII”. Als peus del compositor estan les seues dates de naixement i defunció “14-10-1873” i “8-3-1941” i la firma de l'escultor “V. Beltrán”, mentre que a la part lateral dreta, entre el Mestre Serrano i l'escultura de la flautista està la signatura de l'empresa constructora i la data d'inauguració “C. Tortosa, S.A. 13-VII-1958”.

Gràcies al fons del fotògraf suecà Miguel Ángel López-Egea Carrasco-Martínez¹², conservat a la Biblioteca Pública Municipal de Sueca, podem veure els treballs de construcció i com es muntaren les bastides. Sabem que primer es va fer tota la part inferior del conjunt, escultures incloses, i posteriorment es va anar elevat. A les fotografies s'aprecia que l'interior de l'estructura, és a dir, la part que havia de fer l'empresa constructora, es va realitzar amb rajola i després es va cobrir de pedra. Probablement aquesta tècnica va abaratir molt els costos, tot i això, com veurem a continuació, la Junta tingué problemes per acabar de pagar el monument (Fig. 5).

3.3 La inauguració

Era tanta l'expectativa que provocava el monument, que des que es va col·locar la primera pedra i fins que es va inaugurar, tres anys després, es publicaren alguns articles de premsa en els quals s'informava de diversos detalls. Per exemple un de l'*ABC* del 22 de juny de 1958 acabava així: “Sueca ha llamado la atención de España sobre este músico, con un recuerdo definitivo en el que se concentran sus mejores sentimientos hacia su esclarecido hijo. Lo inaugurarán, me han dicho los suecanos a primeros de julio. Y yo que los conozco, me lo creo”¹³.

Efectivament la notícia de la inauguració, el 13 de juliol de 1958, no només va atraure l'interès de la premsa local, sinó que quan finalment es va inaugurar el monument l'acte va merèixer fins i tot l'atenció del *NO-DO*¹⁴. Concretament la notícia va obrir el del 21 de juliol de 1958 i mentre mostra diferents imatges de Sueca va fent un recorregut pels diversos actes, que començaren amb una missa al Convent de la Mare de Déu de Sales on es va cantar una pregària inèdita del mestre Serrano dedicada a la patrona de Sueca. A continuació, la comitiva d'autoritats, i joves vestides de fallera, va dipositar una corona de fulles de lloret a la casa natal del compositor al carrer de la Mare de Déu (Fig. 6) i acaba amb imatges del parc de l'Estació, ple de gom a gom (Fig. 7), on diu que entre d'altres assistiren el mestre Parada, de la Societat General d'Autors i el Governador Civil Posada Cacho, per acabar explicant que el monument té 9,5 metres i pesa 90 tones¹⁵.

¹² CARRASQUER ARTAL, J. A., *Personatges històrics suecans. Diccionari biogràfic*. Sueca, Llibreria Sant Pere, 2009, pp. 122-125.

¹³ ABC: “Un monumento al maestro Serrano va a inaugurarse en Sueca, costado por sus propios paisanos”, en *ABC* (22 de juny de 1958).

¹⁴ El NO-DO (acrònim de Noticiarios y Documentales) era un noticiari cinematogràfic setmanal produït a l'Estat espanyol. Creat per ordre del 17 de desembre de 1942, fou d'exhibició obligatòria a tots els cinemes fins el 1976. (Enciclopèdia.cat última consulta 25 gener 2018).

¹⁵ NO-DO: “Recuerdo de un músico”. *NO-DO* N°811 B any XVI (21 de juliol de 1958). FilmotecaEspañola: <http://www.rtve.es/filmoteca/no-do/not-811/1486027/> (Última consulta 25 de gener de 2018).

Fig. 5.- Delimitació de l'espai a l'inici de les obres i dues figures envoltades de bastides durant la construcció del monument on s'aprecien les rajoles de l'interior de l'estructura. Fotos López-Egea.

Gràcies a altres diaris, com *Las Provincias*, sabem que a més d'aquestes personalitats, també assistiren a l'acte el rector de la Universitat de València, José Corts Grau, que va presidir els actes en representació del Ministre d'Educació Nacional, així com autoritats de Sueca, València i familiars de l'homenatjat¹⁶.

A més del que conta el *NO-DO*, sabem per documentació de l'època que els dies previs a la inauguració, l'11 i el 12 de juliol, hi hagué diferents actes: l'11 un concert de la Banda Municipal de València on es varen tocar obres del mestre i en el que va col·laborar l'Orfeó Valencià "El Micalet" cantant diversos himnes i el 12 una vetlada teatral al Teatre Serrano on es va inter-

pretar *El Motete*, *Alma de Dios*, *La canción del olvido* i un final de festa amb nombrosos artistes¹⁷.

4. PROBLEMÀTICA ENTRE LA JUNTA PRO MONUMENTO MESTRE SERRANO I L'EMPRESA CONSTRUCTORA CARLOS TORTOSA, S.A.

Però la inauguració del monument al Mestre Serrano no va suposar la dissolució de la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano*, ja que aquesta va arrossegar diversos problemes econòmics al llarg dels anys següents en retardar-se amb el pagament als implicats en la construcció del conjunt. El principal d'ells amb l'empresa constructora *Carlos Tortosa, S.A.*

¹⁶ LAS PROVINCIAS: "Monumento de Sueca al maestro Serrano", en *Las Provincias* (14 de juliol de 1958).

¹⁷ BIBLIOTECA SUECANA: *José Serrano Simeón*. Secció Efimera, Personatges.

Fig. 6.- Moment de la inauguració al parc de l'Estació i col·locació d'una corona de fulles de llorer a la casa natal del mestre Serrano. Fotos López Egea.

Fig. 7.- Una multitud observa la inauguració del monument al passeig de l'estació. Fotograma del NO-DO.

Gràcies a dos expedients, un d'ells conservat a la Biblioteca Suecana¹⁸, —que que va aplegar per donació¹⁹— i l'altre a l'Arxiu Històric Municipal de Sueca —que forma part del fons municipal²⁰— podem veure la cronologia d'aquesta problemàtica. Comencem amb l'expedient de la biblioteca.

Els treballs de *Carlos Tortosa, S.A.* ascendiren a un total de 366.150 pessetes, de les quals la Junta va abonar 293.000 pessetes, els pagaments anaven fent-se a poc a poc, a mesura que la Junta recaptava els diners, perquè així ho havien acordat promotor i contractista, però els problemes començaren a partir de març de 1959, quan es fa un últim pagament de 25.000 pessetes, deixant a partir d'aquest moment un deute de 73.150 pessetes.

A l'expedient es constata l'intercanvi de correspondència entre la Junta i l'empresa al voltant del deute:

El 3 de juny de 1959 l'empresa li recorda a la Junta que l'últim pagament va ser de 25.000 pessetes a mitjans del mes de març i des d'aleshores no els han enviat més efectiu.

El 18 de juny de 1959 la Junta diu que la Sala de Festes²¹ que gestiona per recaptar diners no ha funcionat bé per les pluges, ja que la gent no guanyava jornals i han hagut de reparar goteres. A més, en obrir la piscina que també celebra balls i festes, han hagut de tancar perquè a la seua sala no anava ningú, tot i això els varen enviar 25.000 pessetes i encara que també li deuen diners al banc els asseguren que ells cobraran primer.

Amb data 4 de juliol de 1959 l'empresa diu que la seua insistència es deu al fet que la Junta s'havia compromés a enviar 7 o 8.000 pessetes mensualment, però no s'ha fet cap enviament. Els desitgen èxit a la Sala en la nova temporada.

Posteriorment, el 14 i 15 de desembre de 1959

¹⁸ Es coneix amb aquesta denominació a la secció local de la Biblioteca Pública Municipal de Sueca.

¹⁹ BIBLIOTECA SUECANA: *Documents relatius al monument dedicat al mestre Serrano, passeig de l'Estació*. Sueca, 1958-1962.

²⁰ A.H.M.S.: “Expedient instruït amb motiu d’haver sol·licitat la Junta Pro Monumento Mestre Serrano que l’Ajuntament ajude a pagar l’esmentat monument” en Llicències d’apertura d’establiments, expedient 33 de 1962.

²¹ La sala de festes a què es fa referència no és altra que l’anteriorment esmentada, L’Alqueria, que s’havia construït a instància de la Falla del Centenari a l’avinguda Mestre Serrano. A l’Arxiu Històric Municipal de Sueca es conserva aquest expedient dins la sèrie d’obres, la sol·licitud està signada per Juan Serrano Pla, qui va ser alcalde de Sueca (CARRASQUER, J.A., *Primeres autoritats municipals de Sueca: repertori cronològic 1254-2014*. Sueca, Ajuntament de Sueca, 2015, p. 47), president de la Junta de la Falla del Centenari, i posteriorment també de la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano*, té data de 28 de juliol de 1953 i inclou plànols de l’arquitecte local Julián

l'empresa s'assabenta que la Sala de Festes ja està oberta i espera que la Junta vaja amortitzant el deute.

El 19 de gener de 1960 la Junta comunica que l'últim temporal de neu ha enfonsat quasi tot el sostre de L'Alqueria, els danys són de més de 90.000 pessetes i esperen que la nevada es declare catàstrofe. Es queixen a més que la Diputació de València i els ajuntaments de Sueca i València no els han fet cap donatiu.

Amb data 10 de maig de 1960 l'empresa contractista lamenta els desperfectes ocasionats per la nevada, però són conscients que la Sala de Festes ha estat funcionant tot l'hivern i consideren que els haurien d'haver fet alguna transferència.

El dia 17 de maig de 1960, després que la nevada no fóra declarada catastròfica, la Junta diu que hagué de fer front als diferents desperfectes i han pagat 80.000 pessetes. Però com la piscina ha reobert han hagut de tancar fins a setembre; la pròxima temporada els enviaran la recaptació íntegra. Diputació i ajuntaments de València i Sueca continuen sense donar-los diners.

Mesos més tard, el 3 de novembre de 1960, en començar la nova temporada l'empresa espera anar rebent les quantitats de les diferents recaptacions, però el 22 de novembre de 1960 es queixa per no haver rebut contestació a la carta anterior, diu que sempre han acceptat com a bons els motius exposats per la Junta, però encara que la Sala ja fa un temps que està en funcionament no els han remés cap efectiu.

Com a justificació, el 23 de novembre de 1960 un dels membres de la Junta diu que estava de viatge i la família no li donà la carta del dia 3. L'Alqueria va reobrir a finals d'octubre, però la piscina, explotada eixe any directament per l'Ajuntament, va estar oberta fins a novembre pel bon oratge que feia, així que ells hagueren de tancar, però que eixa setmana la Sala ja s'havia animat i esperen que la recaptació vaja en augment. Diputació i ajuntaments continuen sense fer donatius.

Ja en 1961, el 2 de gener l'empresa acusa rebut de l'última carta i espera que gràcies a la

recaptació de Nadal els envien prompte alguna quantitat.

No obstant això, el 14 de gener de 1961 l'empresa diu que no els han contestat la carta de 2 de gener, que no han rebut cap quantitat al llarg de 1960 i que, tot i haver donat per bons els diferents raonaments de la Junta, han aplegat a un extrem en el qual, si la setmana següent no s'envia alguna quantitat, procediran judicialment contra la Junta.

El següent document ja és de 28 de febrer de 1962, i es tracta de l'acte de conciliació entre *Carlos Tortosa, S.A.* i la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano* que es va celebrar davant el jutge de Sueca.

D'aquest document el primer que cal destacar és que dels divuit membres que formen la Junta cinc no compareixen sense al·legar causa justificada, però el més sorprenent és l'excusa que donen els tretze que sí que compareixen, literalment diuen que: "fueron sus organismos rectores y la personificación de ellos, nuestro Excelentísimo Ayuntamiento, el propulsor del proyecto y por ende el garante de su financiación. ¿A qué pues, demandar a unos simples ciudadanos? [...] contra los dicentes no puede recaer responsabilidad económica de cuanto es objeto de absurda demanda."

L'acte acaba amb la fórmula de celebrat sense avinença i el 13 d'abril de 1962 el procurador de *Carlos Tortosa, S.A.* formula demanda de judici ordinari declaratiu de menor quantia per la quantitat de 73.150 pessetes contra els divuit components de la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano*, individualment i no com a Junta perquè, com s'explica posteriorment, aquesta es va constituir irregularment.

Diverses qüestions destaquen en aquest document, la primera és que es fa una descripció detallada de l'empresa, se'ns diu que explota la indústria de serradora i llaura de marbres, pedres, granits i altres construccions, té el domicili social a Monòver i sucursals a València i altres poblacions; la Junta els va encomanar un monument al Mestre Serrano segons les directrius artístiques i esbossos escultòrics del Sr. Beltrán.

El monument es diu que és de marbre, amb un volum aproximat de trenta metres cúbics, segons la maqueta reduïda i els models a grandària natural per a les figures fabricades pel referit escultor Beltrán. Els treballs es varen fer, sota la direcció artística de l'escultor, per personal de l'empresa. I de les 366.150 pessetes que va costar els en deuen 73.150

Posteriorment s'explica que com a pas previ a la demanda es va celebrar un acte de conciliació del que es veuen obligats a comentar la "pelegrina postura" dels demandats: "Pero lo que rechazamos por improcedente y absurdo es el velado intento de eludir las responsabilidades que personalmente contrajeron unos señores, los demandados, pretendiendo desviar hacia otras personas y organismos oficiales, que ninguna intervención tuvieron en el contrato del que se derivan las obligaciones que se reclaman, las que a ellos, y únicamente a ellos, afectan."

A més a més s'han assabentat que, incomplint el Decret de 25 de gener de 1941 que dicta el dret d'associació, no estan inscrits com a tal al registre corresponent i per tant la Junta no té una personalitat jurídica pròpia i independent dels individus que la integren, la qual cosa farà que es procedisca contra aquests individualment i se'ls exigirà el pagament de les costes.

L'expedient de la Biblioteca Suecana acaba amb aquest document i el de l'Arxiu aporta un poc més d'informació.

Aquest porta per títol "Expedient instruït amb motiu d'haver sol·licitat la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano* que l'Ajuntament ajude a pagar l'esmentat monument" i és l'expedient 33 de 1962 del llibre de llicències d'apertura d'establiments²².

S'inicia el 10 de març de 1962, és a dir, entre l'acte de conciliació i la presentació de la demanda de judici ordinari declaratiu de menor quantia.

L'alcalde mana que tota la documentació presentada per la Junta passe a la Comissió Permanent, que l'estudiarà.

Gràcies a aquesta documentació podem conèixer la comptabilitat completa de la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano* i no només la seua relació amb la constructora *Carlos Tortosa, S.A.*

L'extracte dels comptes de la Junta des de l'1 d'abril de 1954 fins a eixe moment mostren desglossats els ingressos i despeses de L'Alqueria, de la construcció del monument i dels actes d'inauguració. El total de la despesa és de 805.389,58 pessetes i els ingressos són de 643.330,42 pessetes. Per tant la Junta té un deute total de 162.059,16 pessetes.

Ja sabem que a *Carlos Tortosa, S.A* li deuen 73.150 pessetes, però qui són els altres creditors i quant deuen a cadascun? Al Banc Espanyol de Crèdit 63.729,16 pessetes, a Juan Serrano Plá 11.000 (no s'especifica el concepte), a Juan Bautista Rebull 6.180 pessetes per treballs de fusteria, a Manuel Cortés 5.500 pessetes per feines d'obra i a Juan Bautista Requeni 2.500 per pintura i altres treballs.

L'expedient continua amb una còpia de l'acte de conciliació, que ja hem comentat en l'expedient anterior, i conclou amb el dictamen de la Comissió Permanent, emés d'acord amb l'informe del ponent d'Assumptes Jurídics, on l'Ajuntament rebutja les acusacions de la Junta de no haver contribuït a la construcció del monument. L'Ajuntament va entregar 50.000 pessetes quan es va obrir la subscripció popular, però a més l'informe diu que la recaptació dels espectacles que s'han celebrat a la Sala de Festes estava gravada en un 30% per l'impost "d'usos i costums". Ja que la recaptació total ha sigut de 463.356,12 pessetes la Junta hauria d'haver pagat 139.006,83 pessetes, però només n'ha pagat 53.333,30 pessetes, del que es conclou que l'Ajuntament ha contribuït també amb

Ferrando, qui va fer, entre altres edificis, el xalet del mestre Serrano al Perelló. (A.H.M.S.: "Solicitud de Juan Serrano Pla, presidente de la Falla del Centenari, per construir una alqueria fallera per a pista de ball, a l'Avinguda del Mestre Serrano" en *Obres Municipals* de 1953. Sig. URB-63/8).

²² El fet que aquest expedient estiga enquadrat en aquest llibre s'explica perquè ací també estan els expedients relacionats amb "usos i costums" i "propietats i drets", aquest últim és el concepte que apareix en la portada de l'expedient.

les 85.673,53 pessetes que ha deixat de percebre. I si s'haguera gravat la recaptació total, i no només el 30%, la quantitat amb la qual ha col·laborat l'Ajuntament seria encara major.

Malauradament cap dels dos expedients ens dóna informació sobre quan i com acaben els problemes econòmics de la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano* amb els seus creditors.

L'any 1962, quan se celebra l'acte de conciliació i es formula la demanda de judici ordinari declaratiu de menor quantia contra la Junta, només hi havia un jutjat a Sueca, en l'actualitat hi ha un total de sis, però l'hereu d'aquest primer jutjat únic és el Jutjat de Primera Instància i Instrucció Núm. 1 de Sueca. Després de fer les pertinents indagacions se'ns diu que no conserven documentació dels anys 60 ni tenen cap manera de localitzar l'expedient. A l'Arxiu Històric Municipal de Sueca sí que es conserva una xicoteta part dels fons d'aquest antic jutjat, però només són 199 caixes amb una cronologia que va de 1890 fins als anys 80 del segle XX²³, una mínima part si tenim en compte tota la documentació que es degué generar en eixos anys. A l'arxiu municipal tampoc es pot localitzar res relacionat amb aquesta demanda, per tant no és possible consultar la documentació oficial d'aquest judici, si és que va aplegar a celebrar-se. Però al setmanari *Sueca* del 15 de novembre de 1998²⁴ es va publicar un article on es conta com es va posar en marxa la iniciativa i es fan ressò d'unes declaracions fetes en 1988 pel ja difunt Francisco Ferrer Carbonell, qui va ser alcalde de Sueca de 1987 a 1991²⁵ i membre de la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano*.

L'article comença explicant els inicis de la Junta, vinculació amb la Falla del Centenari,

construcció de La Barraca i L'Alqueria, etc. Però explica més detalladament com recaptaven fons amb l'explotació d'aquesta sala, rifes de vestits de llauradora o lliurant lletres de canvi. Com hem esmentat abans, aquestes dades les proporcionen a partir d'unes declaracions de l'excalcalde i membre de la Junta Paco Ferrer, qui explica també que el fet que diversos treballadors de l'empresa *Carlos Tortosa, S.A.* s'hagueren de traslladar a Sueca per treballar sobre el terreny va fer encarir les feines en unes 80.000 pessetes “Y como quiera que no se pagaban, giró una letra de cambio, que fue devuelta, originando un procedimiento judicial, que al final tuvimos que pagar todos los miembros de la Junta, cada uno de su bolsillo particular.”

Per tant, tot i no conservar-se l'expedient original, sabem que aquest judici es va celebrar i la sentència no va ser favorable per als membres de la *Junta Pro Monumento Mestre Serrano*. A pesar dels anys transcorreguts i els documents que hem vist abans, un d'ells on el jutge acusa els membres de la Junta d'intentar derivar cap a altres persones i institucions les seues obligacions, i l'altre on l'Ajuntament es defensava de l'acusació de no haver aportat prou diners a la construcció del monument explicant que havia renunciat a un percentatge de l'impost “d'usos i costums”, Francisco Ferrer continua defensant la tesi de la Junta i diu: “Tengo que aclarar que el Ayuntamiento ingresó en tasas fiscales por las sesiones de baile de “L'Alqueria” mucho más dinero del que fue su aportación.”

Les declaracions de Francisco Ferrer aporten altra dada interessant, segons ell els honoraris de l'escultor Beltran foren de 75.000 pessetes, però que no va voler cobrar-les.

23 Vegeu pàg. oficial de l'A.H.M.S.: http://arxiu.sueca.es/sites/default/files/ui14/fons_jutjat_de_sueca.pdf (Última consulta 25 de gener de 2018).

24 SUECA: “La historia del monumento al maestro Serrano en Sueca, una entusiasta aventura de sus promotores” en *Sueca* (15 de novembre de 1998)

25 CARRASQUER, J.A., *Primeres autoritats municipals de Sueca: repertori cronològic 1254-2014*. Sueca, Ajuntament de Sueca, 2015, pp. 48-49. BAIXAULI MATEU, M., BOIX AGUILAR, M.S.: “Vicent Beltrán: història d'un excel·lent desconegut” en *Quaderns de Sueca*, IX, p. 138.

5. CONCLUSIÓ

El propòsit d'aquest treball era donar a conèixer en l'any del seu 60 aniversari (1958-2018) el monument al mestre Serrano realitzat per l'artista Vicente Beltrán. Aquest conjunt ha sigut poc estudiat, ja que en la bibliografia consultada l'obra no ha despertat gaire interès, dedicant-li escasses línies on fins i tot es parla més dels esbossos i maquetes que no s'aplegaren a construir que de l'obra acabada, o de la importància que pugua tindre aquesta dins del conjunt artístic de Beltrán. Si bé la premsa local li ha dedicat al llarg dels anys diversos articles, aquests han estat principalment basats en fons orals i anècdotes diverses. Però gràcies a la donació anònima per part d'un particular d'un expedient a la Biblioteca Suecana i a la localització de l'expedient de l'Arxiu Històric Municipal hem pogut reconstruir, ja amb fons documentals, la problemàtica entre els promotors i l'empresa constructora.

En 1987 en un article de la revista *Quaderns de Sueca* ja es diu que “el Monument al Mestre Serrano és cada vegada més descuidat”²⁶, ara aquesta situació s'ha agreujat i després de 60 anys, el pas del temps, les inclemències meteorològiques i possiblement algun xicotet acte vandàlic han fet ja evident la necessitat d'una restauració. Les taques d'humitat i parts ennegrides són molt perceptibles per a qualsevol observador.

Gràcies a les diverses fotografies a què hem tingut accés, algunes de les quals es remunten al moment de la construcció, ens ha cridat l'atenció l'evolució soferta per la part inferior del conjunt. En les imatges més antigues l'envoltava una làmina d'aigua amb un xicotet jardí i no te-

nia cap tancament, posteriorment la rodejaren amb una tanca de fusta que acabaria substituïda per altra metàl·lica, precedent de l'actual. La vegetació també ha variat, ja que les dues grans palmeres del davant, per exemple, varen morir fa uns anys. Però el que més ens ha cridat l'atenció, comparant totes aquestes fotografies de diverses èpoques, és que després d'eliminar la làmina d'aigua i amb cada modificació del jardí, la base de l'escultura ha sigut pràcticament sepultada per terra i plantes, el que segurament ha agreujat els problemes d'humitat que ja posseeix la mateixa obra en estar emplaçada a una localitat tan humida com Sueca, a més d'alterar de forma significativa la concepció visual general amb què Beltrán va projectar el monument (Fig. 8).

Material gràfic

Les imatges identificades com a “Foto López-Egea” pertanyen al fons fotogràfic de Miguel Ángel López-Egea Carrasco-Martínez, dipositat a la Biblioteca Pública Municipal de Sueca, depenent de l'Ajuntament de Sueca, Regidoria de Cultura.

La imatge identificada com a “NO-DO” és una captura de pantalla del NO-DO N°811 B any XVI del 21 de juliol de 1958.

Les imatges identificades com “dels autors” són material propi.

Fig. 8.- Diferents imatges que mostren el soterrament que ha anat patint el monument amb cada remodelació del jardí.
Foto esquerra i superior dreta López-Egea, foto inferior dels autors.